Využívání CLILu ve výuce[1]

CLIL using in education

Jan WOSSALA

Abstrakt: Příspěvek pojednává o využívání přístupu CLIL ve výuce. Referuje vybrané výzkumy zaměřené na vliv integrace cizího jazyka do výuky a prezentuje zjištěné informace v rámci projektu. Následně pojednává o možnosti propojení moderních technologií a CLILu ve výuce.

Klíčová slova: CLIL, ICT, výuka

Abstract: This paper is focused on CLIL using in education. It present some researches about CLIL in education and present some informations about this, too. It present, how modern technology can support the integration of foreign language to non-language subject teaching and at the same time enhance CLIL by ICT using.

Key words: CLIL, ICT, education

1 Úvod

Schopnost komunikace v jiném než mateřském jazyce a současně i znalost práce s moderními technologiemi se stává běžnou součástí života většiny z nás. Nejen díky trendu migrace za zaměstnáním, ale také vytvářením nových pracovních míst zahraničními firmami u nás, se vytváří poptávka po lidech, kteří jsou dostatečně lingvisticky vybavení pro jednání o odborných tématech v jazyce mateřské firmy. Přestože výuka cizích jazyků je integrována do edukačního procesu škol, není bohužel dostatečně časově dotována pro plnohodnotnou přípravu žáků a studentů na odbornou terminologii např. z oblasti matematiky, fyziky apod. Tento problém může řešit právě využití CLILu ve výuce těchto předmětů.

2 Přístup CLIL – obecný náhled

Pojem CLIL byl poprvé použit v roce 1994 Davidem Marshem. Jedná se o zkratku z anglického Content and Language Integrated Learning. Volně přeloženo do českého jazyka se jedná o integraci obsahového a jazykového vzdělávání. Autor tohoto pojmu, David Marsh, definuje CLIL v jedné ze svých posledních publikací takto:

„Content and Language Integrated Learning (CLIL) is a dual-focused educational approach in which an additional language is used for the learning and teaching of content and

[1] Tento příspěvek vznikl za podpory projektu Studentské grantové soutěže IGA_PdF_2015_034 „Vliv integrace cizího jazyka do výuky přírodovědných předmětů“.

language with the objective of promoting both content and language mastery to pre-defined levels.“ (Marsh, 2012)

Definuje ho tedy jako duálně zaměřený vzdělávací přístup, v němž je cizí jazyk využíván pro výuku nejazykového předmětu. Při takovéto výuce zůstávají zachovány cíle jak cizího jazyka, tak i nejazykového předmětu. Zejména používané jazyky v rámci České republiky jsou samozřejmě angličtina, němčina a francouzština, můžeme ale narazit i na jazyky jiné, např. ruština. Dominantní však zůstává anglický jazyk.

CLIL nám tedy může přinášet spoustu výhod. Jednou z nich je rozšíření slovní zásoby žáků v rámci odborné terminologie. Žákům tato slovní zásoba často chybí a v mnoha případech jim může bránit ve studiu či práci v zahraničí. Může to souviset právě s jejich nedostatečnou sebedůvěrou ve schopnost komunikovat o odborné problematice v cizím jazyce. Je-li do výuky zakomponován CLIL, může vést právě k získání větší sebedůvěry žáků pro diskuse či studium v cizím jazyce. Za výhodu pak lze považovat i zpestření výuky, kdy některé aktivity vedené v cizím jazyce mohou nabourat stereotyp vyučování.

CLIL samozřejmě přináší i určité nevýhody. Jednou z nich může být riziko demotivace žáků. Ta může nastávat zejména ve dvou případech. Prvním z nich je situace, kdy žáci mají problémy s odborným nejazykovým předmětem a integrace cizího jazyka pro ně může znamenat předem rezignaci – „Jak mám zvládnout tuto slovní úlohu v angličtině, když si s ní nevím rady ani v češtině?“. Druhá situace může nastat u žáků nadaných pro studium nejazykových předmětů, ale s problémy právě s cizími jazyky – „V češtině bych asi věděl, ale v angličtině si s tím nevím rady.“. Oba tyto případy lze řešit zejména pozitivní motivací žáků k řešení úkolů a zapojování se do aktivit. Dalším, a zřejmě podle následujících výzkumů nejzásadnějším, záporem je pro mnoho učitelů vyšší náročnost na přípravu nebo na jazykové dovednosti přímo vyučujícího. Nedostatečnou jazykovou vybavenost vyučujícího lze zřejmě řešit jedině dalším sebevzděláváním a zlepšováním svých komunikačních dovedností v rámci cizího jazyka. Vyšší nároky na přípravu lze však v současné době velmi jednoduše eliminovat. Podrobněji se těmto možnostem budu věnovat v poslední kapitole.

3 CLIL – výzkumy

Ač je problematika CLILu relativně nová v českém prostředí, lze najít poměrně mnoho různě zaměřených výzkumů zaměřujících se na integraci cizího jazyka do výuky nejazykových předmětů. Zmíním zde závěry pouze některých z nich v rámci ČR i zahraničí, relevantních pro záměr tohoto příspěvku. Marylin Hunt ze vzdělávacího institutu na University of Warwick, Coventry, UK se v roce 2011 zabývala oblíbeností lekcí, které byly vedeny za pomoci přístupu CLIL. 67 % studentů souhlasilo s tvrzením, že se jim lekce líbila, 66 % se líbily aktivity, 63 % studentů se těšilo na další lekci vedenou pomocí CLIL. (Hunt, 2011) Obdobně ve své disertační práci publikovala výsledky výzkumu Pavlína Hořáková v roce 2012, že u žáků, kteří absolvovali výuku využívající CLIL, dochází k pozitivním změnám v jejich postojích k cizímu jazyku, oproti žákům, kteří tuto výuku neabsolvovali. (Hořáková, 2012) Integraci cizího jazyka do výuky nejazykového předmětu však často provází obava z vysoké náročnosti na přípravu ze strany vyučujících. Příkladem může být výzkum Josephine Marie Moate z University of Jyväskylä, která v roce 2011 uvedla, že pro většinu dotazovaných učitelů byly první dva roky výuky s CLIL obtížné a náročné. Většina si ji ale oblíbila a následně pro ně již nebyla zatěžující. (Moate, 2011) Podobné výsledky publikovala i Světlana Hanušová v rámci projektu „CLIL v české školní praxi“. V ní učitelé přiznali, že v integraci cizího jazyka do výuky nejazykových předmětů vidí přínos a výhody. Ale

současně chyběla ochota aktivně se zapojit do projektu a začít aktivně využívat tento přístup (Hanušová, 2012).

V rámci svého předvýzkumu, kdy jsem se věnoval aktuálnímu stavu využívání CLILu na základních školách a nižším stupni gymnázií v Olomouckém kraji a Jihomoravském kraji, jsem dospěl ke zjištění, že v Olomouckém kraji využívá CLIL ve výuce jen 10 % škol, v Jihomoravském pak 13 % škol. Tyto údaje byly získány z obdržených odpovědí od vedení jednotlivých škol. V obou krajích dominoval anglický jazyk a vždy byl využíván v širokém spektru předmětů. V Jihomoravském kraji pak dominovala matematika, hudební a výtvarná výchova. V rámci dotazníkového šetření jsem se pak zaměřil také na vliv na výuku matematiky. Do tohoto dotazníkového šetření se zapojilo 79 respondentů, žáků 2. stupně jedné základní školy v Jihomoravském kraji, kde metodu CLIL již dlouhodobě používají. Z toho bylo 32 chlapců a 47 dívek. Žáci dostali dotazník obsahující 22 tvrzení, s kterými vyjadřovali souhlas či nesouhlas na čtyřstupňové škále. Dotazy se tematicky zaměřovaly na klima ve výuce, oblibu předmětu či shledávání smyslu ve využívání CLILu ve výuce. Ve třídě dle odpovědí panovalo vhodné klima pro výuku. Vztah k matematice byl spíše podprůměrný, ale při hodnocení vztahu k matematice s využitím integrace cizího jazyka byl zaznamenán pozitivnější posun ve srovnání s hodinami, kde integrace nebyla využita. Jednou z častých obav, která se uvádí v souvislosti s integrací cizího jazyka do výuky nejazykových předmětů, je strach z neporozumění zadání úkolu v cizím jazyce. U těchto respondentů se však tato obava nepotvrdila, většina žáků neměla strachu z neporozumění. Nadprůměrné bylo také hodnocení aktivity žáků. Vnímali svou aktivitu v takovýchto hodinách jako zvýšenou. Naopak ale vnímali hodiny tak, že se věnují méně výuce. Důvodem by mohlo být, že jsou-li aktivity v cizím jazyce brány spíše formou her či zábavnou formou, žáci se sice věnují výuce, ale nevnímají ji jako tradiční výuku. Tento nesoulad mezi aktivitou žáků a věnování se výuce je vhodným námětem pro další hlubší zkoumání. Pozitivní bylo ale také hodnocení žáků přínosnosti této metody pro jejich budoucnost, které bylo lehce nadprůměrné. Žáci tedy vidí ve využívání cizího jazyka ve výuce matematiky pozitivní přínos pro jejich budoucnost, ať už v rámci budoucího studia v zahraničí nebo rozšíření jejich schopnosti komunikovat o odborné matematické problematice v cizím jazyce (Wossala, 2014).

Je tedy zřejmé z vybraných výzkumů, že učitelé i žáci považují integraci cizího jazyka do výuky nejazykových předmětů za přínosnou. Převažuje však stále neochota či obava ze strany vyučujících zařadit CLIL do své výuky.

4 Integrace CLIL a ICT do výuky

Nízká úroveň využívání přístupu CLIL do výuky je ve většině případů způsobena zejména vyšší náročností přípravy na hodiny. Tato náročnost je jak časová, tak i obsahová. Tím je myšleno např. vytvoření různých slovníčků pojmů, výběr názornějšího učiva, které je snadněji pochopitelné, přizpůsobení výuky ještě výrazněji kognitivním dovednostem žáků. Všechny tyto faktory mohou mnoho učitelů odradit, což naznačují i uvedené výzkumy v předcházející kapitole.

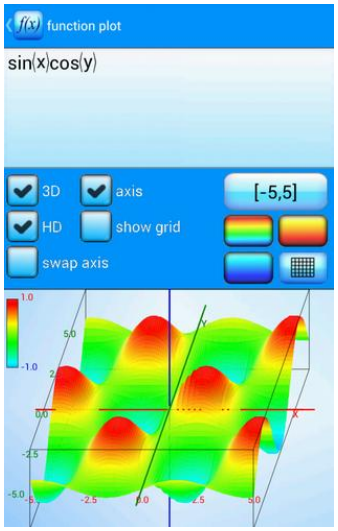
V současné době je mnoho projektů zaměřených na CLIL ve výuce různých předmětů. Často mají za cíl zkoumání vlivu na výuku, ale mnohdy mají za úkol vytváření různých metodických materiálů, jejichž úkolem je usnadnění právě přípravy na takovéto hodiny. Učitelé však mají ve své pedagogické praxi další poměrně velmi účinný nástroj, který jim může pomoci při realizaci vyučovacích hodin. Tímto nástrojem jsou moderní technologie. Ty se staly nejen každodenní součástí života většiny z nás a tedy i současné mládeže, ale také součástí edukačního procesu. Dnes již na školách většina učeben bývá vybavena datovým

projektorem, případně i interaktivní tabulí, většina škol disponuje počítačovou učebnou. Poslední dobou se začínají na školách objevovat i tablety, které mají ještě více zefektivnit a zmodernizovat využívání ICT ve výuce. Reálný obraz přínosu či nevýhod tabletů ve výuce se ukáže zřejmě až časem, každopádně již teď můžou být tyto technologie přínosné učitelům, kteří chtějí integrovat cizí jazyk do svých hodin. Někteří učitelé zvažující využití tabletů ve výuce, kritizují nedostatečné množství dostupných aplikací lokalizovaných do českého jazyka. To však ve většině případů nemusí být vůbec problém. Vezměme si např. výuku biologie – pro ni existuje spousta kvalitních programů, které obsahují mnoho obrázků, animací, 3D modelů atd. Příkladem může být např. Corinth Micro, Know Your Body nebo My Incerdible Body. Vyučující tak mohou využívat alespoň grafickou stránku těchto aplikací. Ale samozřejmě mohou zakomponovat do své výuky i anglickou terminologii týkající se biologie, kterou tyto aplikace obsahují. A co jiné předměty, např. matematika? Zde máme také velmi široký výběr aplikací, které jsou velmi často v anglickém jazyce. Jednou z nich je např. Mathematics určená pro operační systém Android.

Podíváme-li se na jeho prostředí, vidíme, že zde máme spoustu anglických slov, které se mohou žáci při používání této aplikace naučit – např. *functions, equations, linear function with point and slope,* atd.

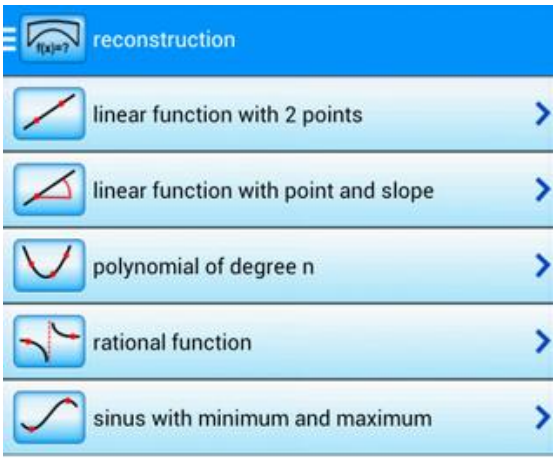


Obrázek 1. Uživatelské prostředí programu Mathematics (Zdroj: Google Play)



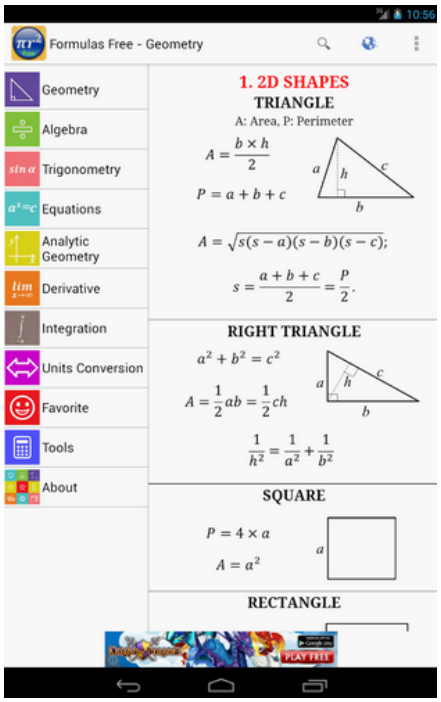
Obrázek 2. Uživatelské prostředí programu Mathematics (Zdroj: Google Play)

Etické a sociální aspekty v oblasti vzdělávání a pedagogickém výzkumu. Sborník z XXIII. ročníku konference České asociace pedagogického výzkumu, konané ve dnech 16. – 18. září 2015 v Plzni

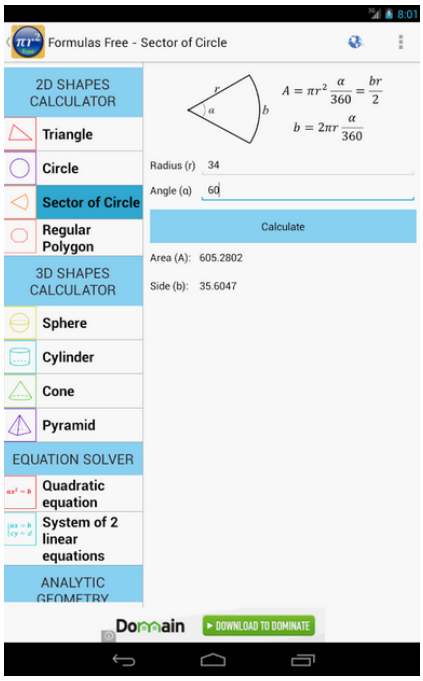


Obrázek 3. Uživatelské prostředí programu Mathematics (Zdroj: Google Play)

Jednou z dalších aplikací, opět pro operační systém Android, je Formulas. Jak je vidět, tato aplikace nabízí nejen vzorce pro výpočty, ale opět širokou databázi anglické matematické terminologie – např. *triangle*, *area*, *perimeter*, *square*, atd. Žáci se tím mohou naučit nejen tyto pojmy, ale také rozdílné značení pro obvody, obsahy, povrchy atd.



Obrázek 4. Uživatelské prostředí programu Formulas (Zdroj: Google Play)



Obrázek 5. Uživatelské prostředí programu Formulas (Zdroj: Google Play)

Samozřejmě i pro mladší žáky se najde velké množství aplikací, které slouží k procvičování základních matematických operací a současně mohou posloužit i pro rozvíjení cizojazyčné slovní zásoby. Jednou z možností může být aplikace iMath určená pro operační systém Windows 8.



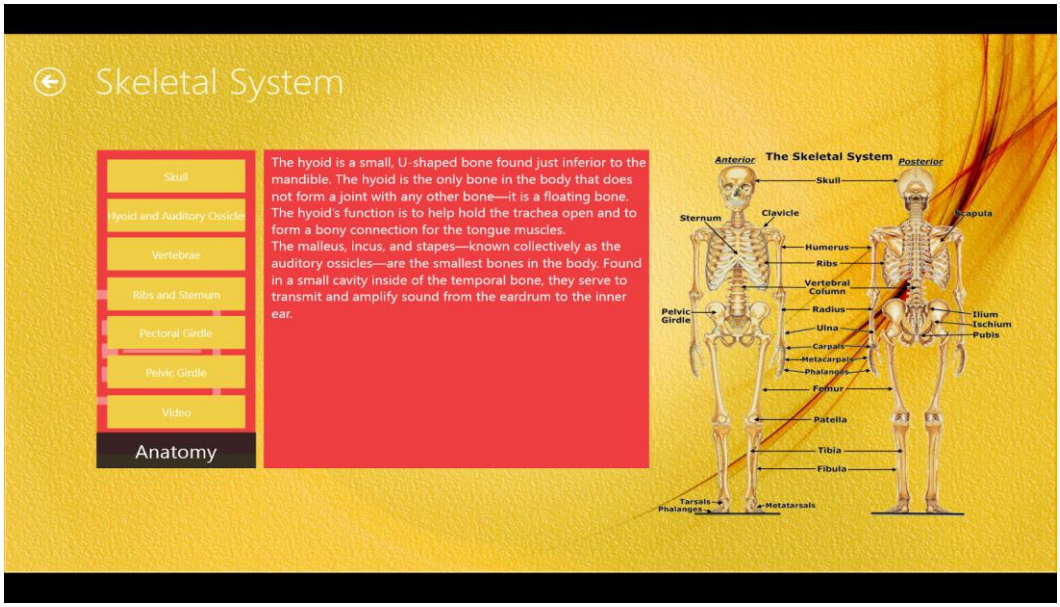
Obrázek 6. Uživatelské prostředí programu iMath (Zdroj: Windows Store)

Abychom nezůstali pouze u matematiky, zkusme si zde zmínit i nějaké programy pro jiné předměty, kde lze využít aplikace určené pro tablety a počítače. Zde je náhled uživatelského prostředí programu Geomaster plus, který jak již název napovídá, slouží pro výuku zeměpisu.



Obrázek 7. Uživatelské prostředí programu Geomaster plus (Zdroj: Windows Store)

Případně již zmíněný program Know Your Body určený pro výuku biologie člověka.



Obrázek 8. Uživatelské prostředí programu Know Your Body (Zdroj: Windows Store)

Výše uvedené programy jsou pouze malou částí toho, co mají vyučující k dispozici pro svou výuku nejazykových předmětů. Samozřejmě by se našly obdobné aplikace i pro ostatní předměty – fyziku, chemii, výchovné předměty apod. Při účelném využití moderních technologií, vybraných kvalitních programů a vhodně zvolených výukových metod, lze získat velmi dobrý nástroj vedoucí nejen k zatraktivnění výuky, ale také usnadnění práce pedagoga.

5 Závěr

Na základě získaných údajů i výsledků některých vybraných výzkumů je zjevné, že přístup CLIL se na školách nevyužívá tolik, jak by bylo možná vhodné a přínosné. Důvodem jsou zvýšené nároky nejen na přípravu učitelů na hodinu, ale také na jejich odbornou a zejména jazykovou vybavenost. Účelné využití moderních technologií však podává poměrně silný nástroj, který může tyto zvýšené nároky částečně eliminovat a usnadnit jim přípravu i realizaci takovéto hodiny, kde probíhá integrace cizího jazyka do výuky nejazykových předmětů.

Literatura

Hanušová, S. & Vojtková, N. (2012). CLIL v české praxi. *Odborná regionální konference CLIL v ČR a zahraničí*.

Hořáková, P. (2012) *Integrování obsahu nejazykového předmětu a cizího jazyka*. (Disertační práce). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Hunt, M. (2011) Learners' perceptions of their experiences of learning subject content through a foreign language. *Educational Review*.

Marsh, D. (2012) *Content and Language Integrated Learning (CLIL): A Development Trajectory*. University of Córdoba.

Moate, J. M. (2011) The impact of foreign language mediated teaching on teachers' sense of professional integrity in the CLIL classroom. *European Journal of Teacher Education*, 333–346).

Nocar, D. (2010) Inovovaný koncept matematické složky profesní přípravy učitelů primární školy na Pedagogické fakultě. Olomouc: Univerzity Palackého v Olomouci. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Paedagogica, Mathematica VII*.

Wossala, J. (2014) CLIL a klima výuky. *Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky 2014*. Hradec Králové: Magnanimitas.

Kontakt

Mgr. Jan Wossala

Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc

e-mail: jan.wossala@gmail.com